

Cseres Tibor

(1915 ápr.1-1993 máj.24)

Nemzedékváltás

Szüleim korában sokan hitték még a szemverést, a varázslat erejét, meg hogy az átok szavát kerülni kell. Másfelől az isten mindenható jóságában éppen úgy bíztak, mint a gyógyfüvek erejében, vagy abban, hogy a nyomtatott írás mindig igaz.

A mi vallásunk papjai azért is óvták a biblia olvasásától a katolikus híveket, nehogy éppen a szent iratok böngészése közben csalatkozzanak. Persze, mindez nagyon viszonylagos. Mindjárt az, hogy "szüleim korában!" Anyám tizennyolc évvel volt idősebb nálam, s olyan fiatalon utazott el, ma lányom lehetne immár. A gyógyvizekben, az átokban s az álmokban hitt, de bibliát tudtommal nem olvasott.

A nemzedék szó s a nemzedéknyi idő alatt egyszer 50 évet értünk, máskor meg negyedszázadot csupán. Szép gondolat, hogy némelyek kerek 33 esztendőre váltják a generációt, ismét mások 20 évvel beérik.

Amikor az ifjú ember bizalma összeomlik az előtte járók hitében és ígéreteiben, akkor kezdődik egy új nemzedék, s amikor a varázslat, a ráolvasás meg az átok már nem fog.

Számomra a nemzedékváltás ideje tizenegy év.

Ezekerkilencszázhuszanhat nyarán, váratlan, több hónapos betegeskedés után anyám úgy gondolta, akkor fordul jobbra sorsa, ha szülőfalujába utazhat néhány hétre.

Apám tétovázott. A nyár miatt, a rengeteg költség miatt, s magában nem engedhette a beteget. Ő nem utazhatott!

Május óta lebegett a ház fölött és újult meg hetenként az utazás szándéka. Anyám sok mindennel magyarázta makacsságát, de már úgy nyár közepén a gyógyvíz volt a legfontosabb, amelyből ő leánykorában naponta ivott. A borvíz nagyapa kaszálója szélén, a Maros-parton. Nem is ivott ő mást, csak borvizet, mert a juhtejet nem szerette.

Apám szinte sorvadozott a kérés terhe alatt, amelyet rátettek, ha elment, s ismét reá, amikor megtért. Anyám mind pontosabban okolta hitét: meggyógyul, ha megfürödhet a borvíz-

fürdőben, amely a Maros partján akkoriban nyílt meg Remete alatt. Gyergyóremete község építette a fürdőt, hogy megpróbálja vetélkedni Borszék hírével.

Ez a fürdőtelep alig másfél kilométernyire épült nagyapa kaszálójától, jöttek a hírek levélben, hogy milyen csodálatos. Húga és öccse tudósították, s anyám képzelete csodás gyógyulásokat is látott - a jövőben. S naponta sírdogált betegágyában, hogy nem mehet - meggyógyulni.

- Hát voltam én valaha akaratos és makacs? - kérdezte este-reggel.

Apám elismerte, hogy nem, sohasem volt sem makacs, sem akaratos. De júliuson túl már nem lehetett bírni. Éreztem én is. Talán csak öcsém nem érezte a kényszerűséget. Apám hosszas utánjárással útlevelet váltott hármónk számára. Az útikép ma is megvan: egy harmincéves nagybeteg asszonyt ábrázol kifogyott bő ruhában, két ijedt fiúcska csimpaszkodik vállára jobbról, balról. Az egyik én vagyok a másik a kis öcsém, a nyolcéves. Apám nem jöhetett velünk. Anyám ezt megértette:

- Igaz, Péter, te nem jöhetsz.

Majd ő elkísér a határig, gondosan elhelyez egy fölkében, lehetőleg úgy, hogy csak Ditróban szálljunk ki. A menetrendekből azonban már Kétegyházán kiolvashatta apám, s ki is olvasta, hogy ilyen közvetlen vasúti kocsira nem számíthatunk, mert Tövisnél mindenképpen át kell szállnunk. Kétegyházáig lovas kocsival utaztunk, hogy a hajnali gyorsvonatot elérjük. Míg várakoztunk, s betegünket egy padra fektettük, engem magával vitt egy menetrendtáblázat elé apám, s kioktatott; anyánkkal, öcsémrel s a két nagy csomaggal hogyan ügyeskedjek, hogyan boldoguljak majd Tövis táján, éjfél felé. Ellenkezés nélkül, megszeppenten hallgattam. Figyeltem szavait, de magamban mind azt kérdeztem: miért is nem mer velünk utazni apám? S mikor a vonat befutott, már az eljövendő kötelességem szerint próbáltam emelni a fonott utazókocsarat, s támogatni anyámat. De a terhet még apám vitte. Alkalmas zugot találtunk egyik harmadosztályú kocsiban, magunk s csomagjaink számára. Lökőházáig apám is velünk utazott, ott az útlevelvizsgálat után némán leszállt, nehéz szívvel búcsúzni is feledett. De a sínek közül aztán még egyszer elmondta, mi legyen a teendőnk Tövisnél. Én leszaladtam a lépcsőre, s ki mondtam, ami forrt bennem:

- Nem szép, hogy egyedül hagy bennünket!

Apám úgy tett, mintha nem hallaná, mit mondok, s még inkább azt, hogy őneki - hangosan felszólt az ablakon:

- Ügyeljetek magatokra! - aztán halkán, szinte súgva hozzám eresztette hangját:

- Te pedig a határon túl is őrizd meg anyád fekvőhelyét! - Bólintottam, mert éreztem, ez csakugyan igaz.

Az útlevel ellenőrzése odaát is simán megtörtént, s csakhamar Arad felé robogtunk. Azon tűnődhattünk éppen, milyen fárasztó lesz a robogás egész nap, s csak el ne szundikáljuk az ötperces időt majd az éjjel közepén Tövisnél. Megéheztünk. Rántott csirkét ettünk, utána piskó-

tát. Anyám a szomszédasszonnyal négy jércéből s egy szakajtó lisztből készítette az útravalót.

Aradon a kocsis egészen kiürült. Néhány percig örvendtünk, hogy nem lesz, ki háborgasson. Aztán gyanút fogtam, de kérdezősködni nem mertem. Órák múlhattak, végül egy kalauzféle szólt be hozzánk, szálljunk már ki, s tőle megtudtuk, a vonat, melyre át kellett volna szállnunk – Tövis felé –, éppen most van indulóban. A bosszankodó kalauz segítségével anyámat s csomagjainkat a tágas, mozgalmas és szellős váróterembe támogattuk, ott a beteg egy pad hosszán ájulásszerű félálomba roskadt nyomban.

Aznap megtanultam a menetrendolvasást. Időbe telt, míg rájöttem, Tövist ott találhatom meg, ahol *Teiust* mutatnak a nagy táblázatok. Alkonyat után lesz egy vonat. Anyánk nagy fájdalmának mákonyából délben egy fél órára feltámaszkodott – rántott húst eszegettünk ismét, meg piskótát. Vonatjegyünk volt, lejünk és kenyerünk semmi. A lelki és testi próbatételtől hamarosan megéheztem, de csupán vizet ittam, s kóválygott velem a világ. Tudtam, a nagy feladatot teljesíteni fogom. Mikor az idő elérkezett, hely is álltam, de a felszállás részleteire már nem emlékszem. Csak arra emlékszem, hogy öcsém késő délután enni kért, s én csomagot bontva újra rántott húst és piskótát adtam neki, de magam megint nem ettem.

A Maros-parti gyógyfürdőt nagybátyám kalauzolásával ismertem meg. Négy fürdőkádja, deszkás medencéje és pezsgő, hűvös vize volt. Mikor anyám, ocsúdása első hetében rágondolt, fel kellett melegíteni számára egy dézsára valót. Nem is melegíteni, forralni, mert egy gyógyfüves asszonynak is híre jött, aki ezt a betegséget mindenkor gyógyítja.

Egy kézmozdulattal az orvos mindent engedélyezett. Én az orvost figyeltem. Szavát, mozdulatát. Mi történt anyámmal? Meghalt természetesen. Hiszen halálos beteg volt. Nem említettem? Három hétig élt még a szülőházban, Gyergyóremetén.

Boldogasszony napján temettük. Több ezer fekete ruhás asszony gyászolt a hegyoldali temetőben, s minket néztek zokogva és sokan jajveszékelve, az iskolatárs és a leánytárs fiatalasszonyok. Öcsém és én, úgy emlékszem nem sírtunk. (Több ezer fekete kendős fiatalasszony? Lehet, csupán százan voltak, de a hegyoldal tőlük feketélt.)

A temetés minden mozzanatára pontosan emlékszem. Pontosán és élesen. Az arcokra, a tájra, a temetés minden tárgyi eszközére is. A pap ruházatára, a ministránsok ingére, a kis kápolnára, az égboltra. A gyapjas felhőkre.

Mikor a kántor latin énekbe kezdett, mögém férközött Bartis Laci, kéthetes barátom, s megkérdezte, vajon délután lemegyünk-e majd pecázni a Marosra. Valami olyat feleltem, talán súgva, talán csak rövid jelekkel, hogy: valószínűleg nem mehetek, mert tor lesz: juhót vágunk az udvarunkon, s odajönnek a vendégek a bogrács mellé. Ezt látnom kell.

Aztán következett a búcsúztató. A plébános is, a kántor is versben beszélt. A kettőnk nevében. Anyánkhoz. S anyánk felelt az ő nyelvükön, s biztosított, hogy gondoskodni fog rólunk holtában is. Ez annyira megnyugtató, hogy most már nem kezdtem sírni, bár öcsém nem bírta tovább száraz szemmel.

Csak később gondoltam rá, órák, napok, évek múlva, nem lett volna szabad hitelt adnom a pap és a kántor kenetes, hamis ígéreteinek. A következő tíz évem minden óráját a nap árnyékolta be. A hamis ígéretek miatt.

Másnap aztán úgy keltünk, mint rendesen, jó korán, s az egész háznép kivonult sarjút forgatni a Maros-partra. Egy alkalmas villa nekem is jutott. Nagybátyám mellett emelgettem a fonnyadt szénát, s igyekeztem nyomában maradni. Ő meg-megállt s oktatott. Felvilágosult légegy volt. A közeli fürdő felé fordulva, villanyélre támasztott álla mozgásával közölte velem, hogy nincs isten.

Hencegéskeppen mondta, nem lepődtem meg. Amikor látta, hogy én nyomban az elmúlt napokra fordítom szavai értelmét, röstelkedve villát ragadott:

– Azért persze semmi nem bizonyos.

Hogy mennyire nem teljesültek a sírból, a koporsóból költött ígéretek, arról már néhány nap múlva példát kaptunk.

A rokonság úgy határozott, hogy a gyász helyéről vissza kell utaznunk Magyarországra. Majd Tövisig elkísér anyám öccse. Onnan a határig nem kell átszállni.

Én tudtam, Aradon a menetrend mást mond. Hallgattam. Távirat ment már előre apámnak a halálról, s most egy másik, hogy Lökösházán mikortájt várjon ránk.

Az indulás reggelén azonban megérkezett apánk. A távirat alapján határátlépési engedélyt kért. A határról aztán sietve értünk jött.

– Látod – szorított magához egy csöndes pillanatban –, most veletek indulok, de ki tudja, együtt érkezünk-e?

Nem értettem.

– Miért?

– Csak azért, mert én innen hadifogoly-szökevény vagyok – s kézzel mutatta, milyen nagy dolog és nagy veszedelem számára ez az állapot, s hogy ennél többet úgysem érthetek. De ennyit iskoláskoromból, de már a mesékből is érteném kell.

Olvasmányaimra gondolva, egyszerre én is elborzadtam a veszedelemtől, amibe apám által kerültünk.

Kenyeret, rántott húst és piskótát raktak útímálhánkba a rokonok is, s utunkra engedtek megkönnyebbülten a délelőtti vonattal – mert nem szerették a gyászt. Apám le sem hunyhatta pihenésre a szemét.

Tövisen is, Aradon is (persze) átszálltunk. De apámban egész úton, de Aradon már szemlátomást dolgozott a félsz: hiszen tegnapelőtt, mikor a határon a pecsétetes papírlappal átlépett, név szerint a román királyi hatóságok kezére adta magát. Azóta üzenetek, telefonváltások jöttek, mentek, s tán az egész idő az ő kereséssel telt, s a határőrök mindent tudnak, s várják őt név szerint. Ezért Aradon még együtt szálltunk fel, de lelkünkre kötötte, hogy a határon ne tudjunk öröla, mutassuk fel az útlevelet meg a halotti levelet is, s utazunk nyugodtan Kétegy-

házáig. Ott tuszkoljuk le a csomagokat és várjunk őrcá a váróteremben.

Akkor Arad után el is tűnt a vonatban.

S mi csendesen és ámulatot kelve megjátszottuk az önálló és árva gyermekutasokat. Gyászkeretes, kétnyelvű irat bizonyította, hogy az útlevel képecnek harmadik szereplője a határon többé nem léphet vissza.

A határőrök sem itt, sem ott nem firtattak többet. A románok még szalutáltak is, és magyarul vigasztaltak. Kétegyházán leszálltunk, s vártunk.

Őcsém a piskótán és a csirkehúson elvult, csak éjjel nyugösködött a hűvös miatt. Nekem esömöröm volt ezektől az ételektől.

Kenyerünk lévén, kora hajnalban kilopózkodtam a váróteremből, s hagymát esentem ott, Kétegyházán, egy kertből. Szalonnát azonban nem tudtam szerezni. A megtisztított hagymát magában vagy rántott hússal próbáltam enni.

Csak harmadnap érkezett meg apám. Nagy kerülőt tehetett meg. Fáradt volt, csapzott, sáros. Ahogy meglátott bennünket, egy padra borult, és hangosan és hosszan zokogott.

Akkor tudtam, csak magamra számíthatok. És módot és formát kell találnom az önálló cselekvésre.

1968

